

A fora de la sepultura, però tocant a les pedres, a més d'ossos humans aparegué una gran barreja de trossos de terrissa, amb els quals s'ha pogut reconstruir (fig. 330): la part superior d'un vas de terra grollera, color de cendra, ornada l'extrangulació del coll amb angles formats de ratlles incises; un altre fragment d'un vas més gran amb una extrangulació i un fris de ratlles incises al seu voltant, semblant a l'anterior, però contenint, a més, un cordó amb ditades; tres plats de forma cònica truncada, dos de terra rogenca i un de

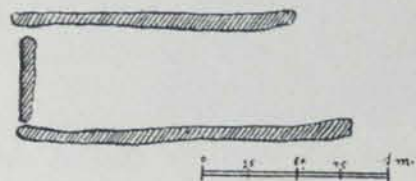

Fig. 329. — Vich. Sepulcre del Turó de les Mentides. Planta

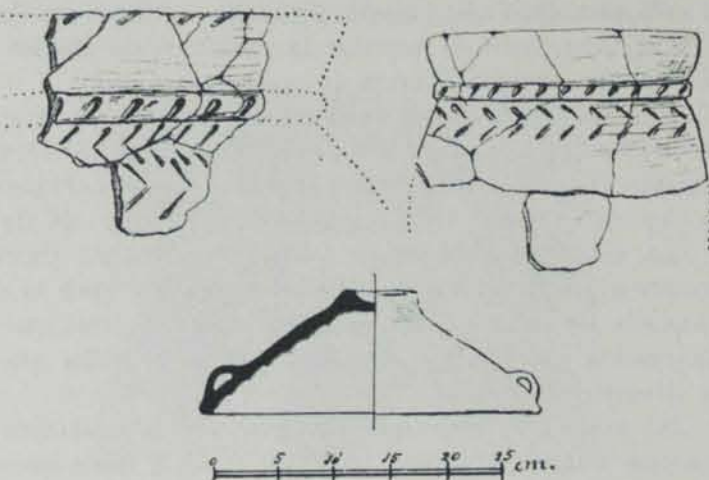

Fig. 330. — Vich. Sepulcre del Turó de les Mentides. Ceràmica

negrosa, les dimensions dels quals són, respectivament, 11, 9'5 i 9'6 centímetres d'altura per 29, 25 i 28 de diàmetre de la boca, afinats de dintre, amb acanalats paral·lels i sense polir de fora.

Probablement aquest sepulcre fou violat per cercadors de tresors, que despreciaren les troballes esmentades, deixant-les arreconades fora de la sepultura. — JOSEP RIUS SERRA, PVRE.

La necròpolis de «Can Missert» (Terrassa)

Les troballes anteriors a 1916. — Pels vasos conservats al Museu de Vich, donats al bisbe Morgades pel propietari del terreny en el qual foren trobats, D. Josep Barata, i per la notícia publicada per D. J. Soler i Palet ⁽¹⁾ i D. J. Botet i Sisó ⁽²⁾, es coneixia l'existència a Terrassa, al lloc anomenat «Can Missert», d'una necròpolis d'incineració de la primera Edat del ferro. Se'n parlà en la *Crònica* de l'ANUARI anterior, al mateix temps que es publicaven noves troballes i es revisaven les antigues de Catalunya que es podien referir a l'època hallstättica ⁽³⁾.

Una visita al lloc de la troballa féu sospitar que la necròpolis hauria estat sols en part destruïda en fer la carretera d'Olesa, puix que, segons referències dels que presenciaren les troballes, totes es feren en l'espai ocupat avui per la carretera i de llur agrupació de l'un a l'altre costat de carretera amb igual abundància, es podia deduir que encara restarien sepulcres intactes a ambdós costats, ultra els que es destruïren abans i que sembla que foren un parell de cents.

L'EXCAVACIÓ DE 1916

L'excavació feta per nosaltres el gener de 1916 ho confirmà, trobant-se encara 48 urnes, quatre al costat nord de la carretera, en un erm, i els restants al costat sud, en una vinya (vegi's el pla de la fig. 331). Un estudi detallat de l'excavació i de les troballes està en preparació, consignat-se aquí tan sols els resultats més importants.

Els sepulcres degueren consistir en clots al fons dels quals es posaven les urnes contenint les cendres i que es tornaven a omplir de terra, no havent-se trobat cap rastre que mostrés la forma del clot ni de pedres per a mantenir l'urna isolada de la terra. Les urnes apareixien en una profunditat que oscil·lava entre 0'80 i 1'20 metres, i, com es pot observar en el pla, no estaven agru-

(1) *Contribució a l'història de Catalunya. Egara (Terrassa)*. (Discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres). — Barcelona, Imp. de la Casa de Caritat, 1906; pàgs. 11 i 12.

(2) *Data aproximada en què els grecs s'establiren a Empúries*, etc. (Discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres). — Girona, Torres, 1908.

(3) BOSCH: *Dos vasos de la Edat del ferro trobats a Argentona. La ceràmica hallstättica a Catalunya* (ANUARI DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, V, 1913-14, *Crònica*), pàgs. 816 i següents.

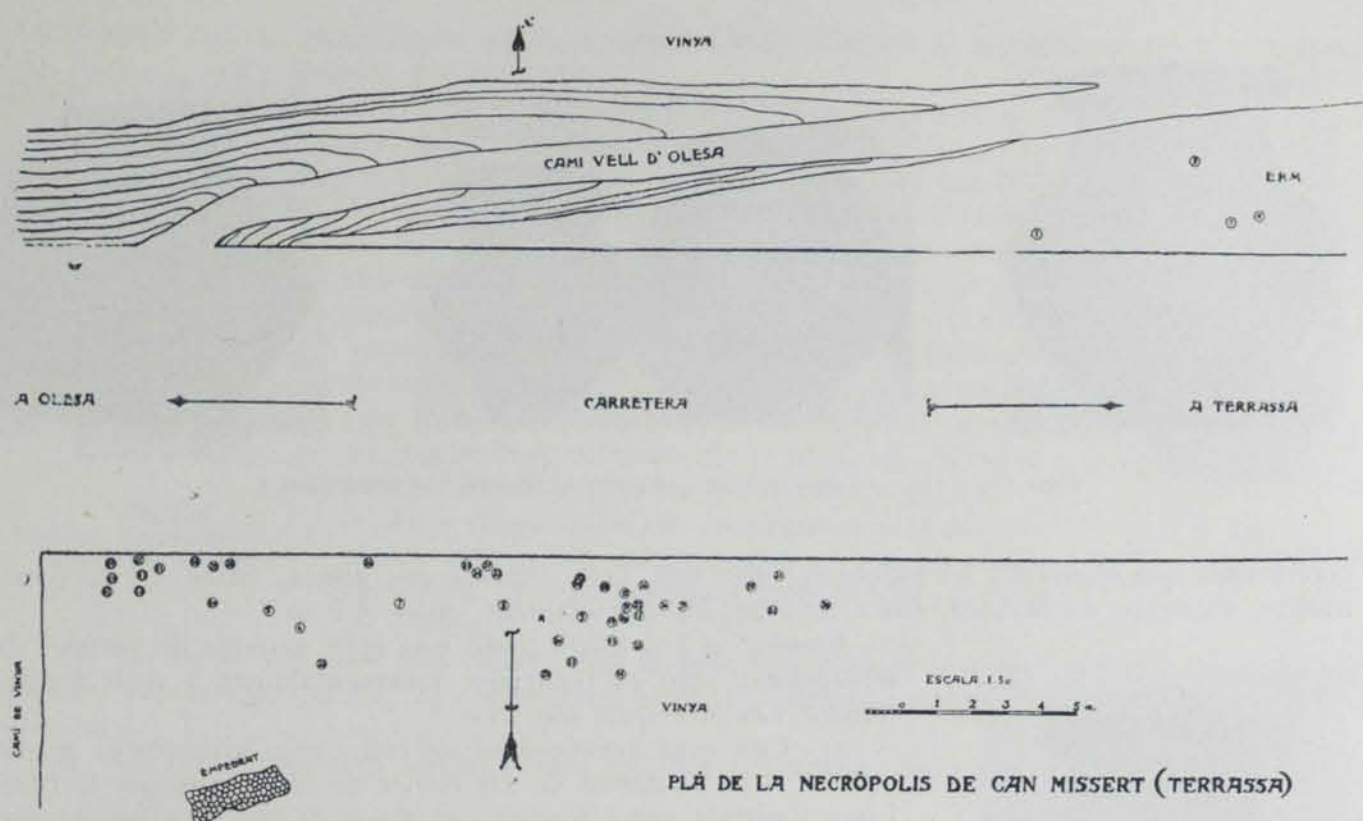

Fig. 331. — Necròpolis de Can Missert (Terrassa). Pla

pades regularment. En alguns casos, al costat o bé a molt poca distància de l'urna, es trobaren vasos petits no contenint sinó terra o amb tan petita quantitat de cendres que es podia sospitar que no eren sepulcres, sinó ofrenes. Les urnes o els vasets per a ofrenes estaven tapats sempre amb un plat fondo (fig. 333), o bé amb una pedra irregular, més o menys plana, generalment de pissarra (figs. 332 i 341).

A alguna distància dels últims sepulcres de la part sud de la necròpolis i en fer cates per comprovar si podien sortir-ne més, es trobà a uns 85 centímetres de fondària una resta d'empedrat d'uns 20 centímetres de gruix format per pedres més o menys quadrades, però grolleres i d'un diàmetre variable entre 10 i 30 centímetres, tenint l'empedrat 2'70 metres de llarg per 1 d'ample (plà, fig. 331). Sembla que va posat sobre el terreny primitiu intacte i és difícil fer conjectures respecte a la seva destinació.

Fig. 332
Terrassa. Necròpolis de
Can Missert. Un sepulcre.

TROBALLES

A part de les urnes amb llurs tapadores i de alguns fragments de ceràmica, de la mateixa mena de les urnes, dispersos, trobats a diferents nivells en fer l'excavació i sense relació amb determinats sepulcres, sols es trobaren un anell i tres fragments d'un altre, fets amb una planxeta molt prima de bronze i un punxó d'os. L'anell i els fragments d'un altre sortiren entre els fragments d'una urna, podent-se suposar que hauria estat a dintre d'ella, igual que el punxó, que, efectivament, sortí entre els ossos cremats que contenia l'urna d'un altre sepulcre.

Les urnes. — La ceràmica comprèn urnes i tapadores en forma de plat fondo, i és sempre feta a mà, de terrissa de color terrós fosc oscil·lant entre el vermell fosc i el negre. Es molt ben feta, amb fang molt fi, i sol tenir la superfície exterior ben polida.

Les tapadores tenen parets còniques i solament pla i generalment una anseta a un costat. Per tot ornament s'hi troba l'interior acanalat, amb solcs amples i poc pregons que formen cercles

Fig. 333
Terrassa. Necròpolis de
Can Missert. Un sepulcre

Figs. 334 a 337. — Terrassa. Necròpolis de Can Missert. Vasos del tipus a

concèntriques que segueixen les parets del plat (fig. 347). Dimensions: altura, entre 5 i 10 centímetres; diàmetre de la boca, entre 20 i 25; id. del solament, entre 5 i 10.

Formes. — Les urnes tenen una gran varietat de perfils i de dimensions; però es redueixen fonamentalment a molt poques formes. Les principals són tres:

Fig. 338. — Terrassa. Necròpolis de Can Missert. Vas del tipus a

a) Una urna generalment de coll cònic, amb panxa grossa esfèrica o bé en forma de dos troncs de cons units per la base, i que s'aprima per a formar una mena de peu de solament pla, essent la vora, com la de quasi tots els vasos d'aquesta estació, molt sortida i fins lleugerament corbada en sentit convex vista des de fora. Els ornaments en aquesta forma solen ocupar tot el coll i la part superior de la panxa. Les dimensions dels vasos en qüestió oscil·len entre les següents mides extremes: altura, 20 centímetres; diàmetre de la boca, 12; diàmetre màxim de la panxa, 20, i diàmetre del solament, 7; els vasos més petits i els més grans: altura, 32 centímetres; diàmetre de la boca, 25; diàmetre màxim de la panxa, 32; id. del solament, 10'5 (figs. 334 a 338).

Aquesta forma té moltes variants de perfils, fent desaparèixer la divisòria entre el coll i la panxa, eixamplant la boca, engrossint la part inferior de la panxa (fins a esdevenir el vas, per aquesta part, quasi esfèric, amb la qual cosa gairebé desapareix el peu) o perllongant la panxa, aprimant-la molt, i així el vas esdevé quasi ovoide (fig. 338).

b) Un tipus d'urna de boca molt ampla i de forma aplanada, consistent en dos troncs de cons

Figs. 339 i 340. — Terrassa. Necròpolis de Can Missert. Vasos del tipus b

Fig. 341. — Terrassa. Necròpolis de Can Missert. Vas del tipus c

units per les bases, sense prolongar-se per la banda del peu i amb la vora sortint habitual. Aquest tipus té un sol exemplar. Dimensions: altura, 20 centímetres; diàmetre de la boca, 21; diàmetre màxim, 27; diàmetre del solament, 7'5 (fig. 339). Però es pot considerar com a variant d'aquest tipus un altre vas que té més ampla la boca fins a esdevenir quasi vertical el perfil de la mei-

tat superior del vas. Dimensions: altura, 17 centímetres; diàmetre de la boca, 22; diàmetre màxim, 24; diàmetre del solament, 7'2 (fig. 340).

c) Una urna generalment més petita que la de la forma anterior, de boca molt ampla, sense coll i de cos gairebé esfèric, que s'aprima en la seva part inferior per a formar un petit peu. També té gran varietat de perfils, essent el vas més obert, esdevenint més cònica la part superior o pronunciant més el ressalt de la vora. Els ornaments ocupen la part superior del cos del vas, arrencant immediatament de sota mateix de la vora (fig. 342). Dimensions per als vasos més petits: altura, 10 centímetres; diàmetre de la boca, 10; diàmetre màxim, 12; diàmetre del peu, 5 (fig. 342). Per als vasos més grossos: altura, 24 centímetres; diàmetre de la boca, 26; diàmetre màxim, 29; diàmetre del solament, 8 (fig. 341).

Fig. 342.
Terrassa. Necròpolis de Can
Missert. Vas del tipus c

Fora d'aquests tipus fonamentals n'hi ha uns quants més representats per pocs exemplars i generalment molt emparentats amb el tipus c. Són els següents:

d) Un tipus d de cos més estret, amb la vora més alta, el peu més ample i de perfil més groller. Dimensions: altura, 14 centímetres; boca, 15; diàmetre màxim del cos, 14; solament, 8 (fig. 343).

e) Un tipus sense vora sortint i sense que per a formar el peu s'aprima gaire la part inferior.

Fig. 343.
Terrassa. Necròpolis de Can
Missert. Vas del tipus d

Fig. 344. — Terrassa.
Necròpolis de Can Missert.
Vasos del tipus e

Fig. 345. — Terrassa.
Necròpolis de Can Missert.
Vas del tipus f

Fig. 346. — Terrassa.
Necròpolis de Can Missert.
Vasos del tipus g

Així la forma del vas es converteix casi en un tronc de con invertit, amb la base tancant-se lleugerament. Les dimensions d'aquest tipus solen ésser: altura, 7 centímetres; diàmetre de la boca, 7'5; diàmetre màxim del cos, 7'5; diàmetre del peu, 3'5 (fig. 344).

f) Un tipus de forma arrodonida, tallat pels plans del solament i de la boca que tot just forma una vora molt poc sortida i que a la part mitjana del cos d'un vas té una ansa, l'única que s'ha trobat fora de les tapadores. Dimensions: altura, 9'5 centímetres; diàmetre de la boca, 9'5; diàmetre màxim del cos, 10'5; diàmetre del solament, 4'5 (fig. 345).

g) Un altre tipus amb que es caracteritza per tenir un peu bastant alt. Una variant d'aquest tipus és de cos molt allargat i estret i formes molt curvilínies, i té les següents dimensions: altura, 13 centímetres; boca, 10; diàmetre màxim, 12; diàmetre del peu, 4'5 (fig. 346). Una altra variant, més aplanada i amb el cos format per dos troncs de cons units per la base, té aquestes dimensions: altura, 9 centímetres, boca, 10; diàmetre màxim, 12; diàmetre del peu, 6 (fig. 346).

h) Tapadores còniques amb acanalats interiors i amb petites ansetes prop de la vora (una o dues (fig. 347).

Decoracions. — Les decoracions que s'apliquen indistintament a totes les tres formes més típiques (les altres solen tenir, quan són ornades, senzills acanalats sota la vora) consisteixen en solcs amples i poc profunds, fets amb un objecte de punta arrodonida i que es disposen formant diferents sistemes. El més comú i senzill és el dels solcs paral·lels formant un acanalat, que sovint ocupa tot el coll del tipus a, o emmarca una zona d'altres ornaments. Un altre ornament

Fig. 347. — Tapadora
(tipus h) (interior)

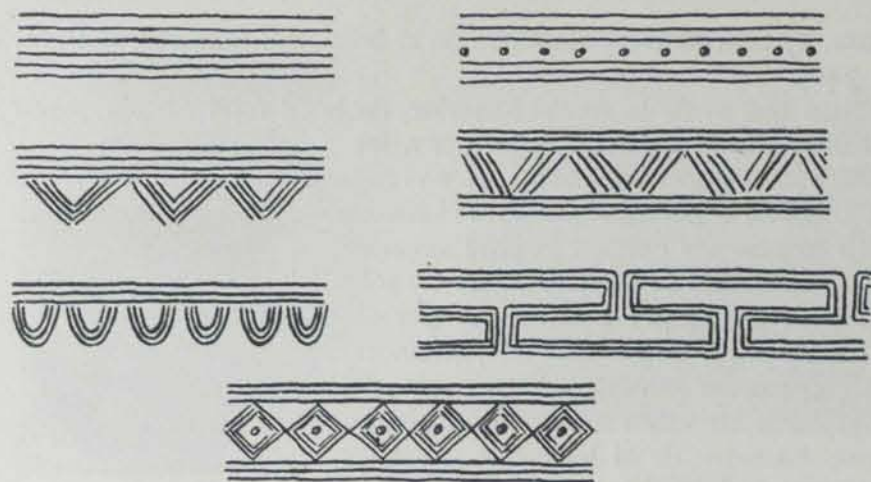

Fig. 348. — Taula de ornaments de les urnes de Can Missert

material trobat en les nostres excavacions confirma la posició de Terrassa en el primer període de la primera Edat del ferro de Catalunya representant-ne l'apogeu juntament amb la necròpolis veïna de Sabadell. Aquest primer període, com ja s'establí en altres llocs (1), es correspon

Fig. 349. — Desenrotllo de la decoració d'una urna de Can Missert

amb els períodes B i C del Hallstatt de Reinecke, els quals equivalen, en general, al període de la classificació de Déchelette, datant-se entre 900 i 650 abans de Jesu-Crist. El moment d'apogeu representat per Terrassa el podríem datar vers el 700. — P. BOSCH GIMPERA. — J. COLOMINAS ROCA.

L'estat actual de la sistematització del coneixement de la primera Edat del ferro a Catalunya

Els períodes i llur cronologia. — Els resultats obtinguts en treballs anteriors (2) d'ordenar la nostra civilització hallstàtica en dos períodes, un des de 850 a 650 abans de Jesu-Crist amb l'apogeu vers el 700 (representat per Terrassa i Sabadell) i l'altre de 650 a 500 abans de Jesu-

(1) Vegi's Bosch: lloc citat de l'ANUARI, V, 1913-14 (*Crònica*) i *Prehistòria Catalana* (Barcelona, 1919), pàgs. 182-184.

(2) Vegi's Bosch: *Dos vasos de la primera Edat del ferro trobats a Argentona. La ceràmica hallstàtica a Catalunya* (ANUARI V, 1913-14), pàgs. 816 i seg. *Prehistòria catalana*, pàgs. 182 i seg.

molt freqüent és la sèrie de meandres. Menys freqüents són el zig-zag, la sèrie d'oves, o la sèrie de punts o els rombes. Un motiu excepcional és el d'unes aspes que interrompen la sèrie de meandres (figs. 348 i 349).

CRONOLOGIA

Sense tractar de seguir minuciosament les diferents qüestions que es refereixen als paral·lels dels vasos de Terrassa en altres estacions hallstàtiques i llur cronologia, cal dir, amb tot, que el